

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ДОЛНЕНИ

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ДОЛНЕНИ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019- 2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОБЕД

Општина Долнени се наоѓа во северниот дел на Пелагонискиот плански регион и претставува втора општина по големина со седиште во село и според површината опфаќа приближно 8,4 проценти (412,4 км²) од истиот регион. Општината е составена од 37 населени места и е една од поретко населените општини во регионот со 31,94 жители на км², многу помалку од републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Во однос на природните ресурси, општината е лоцирана во климатско поднебје погодно за развој на земјоделството, посебно одгледување тутун, пченица и јачмен. Дополнително, општината изобилува и со природно богатство поволно за развој на екотуризмот.²

Во регионален контекст, општина Долнени е последна во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 144,4 илјади денари во 2019 година.³ Слично, општината има најниско ниво на инвестиции во споредба со општините во регионот, приближно 18,2 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Долнени важи за една од помалку транспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 56,5 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, општината има највисока зависност од централниот буџет во регионот (91,8 процент од вкупните приходи во 2019 година), каде што од вкупното финансирање на општината 18 проценти се канализираат во капитални инвестиции што ја прави петта општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹ Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и 2021 година, под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

² Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnib-pcapijpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmfs.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>

³ Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и на периодот пред таа година поради нетипичната пандемијска 2020 година.

⁴ Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

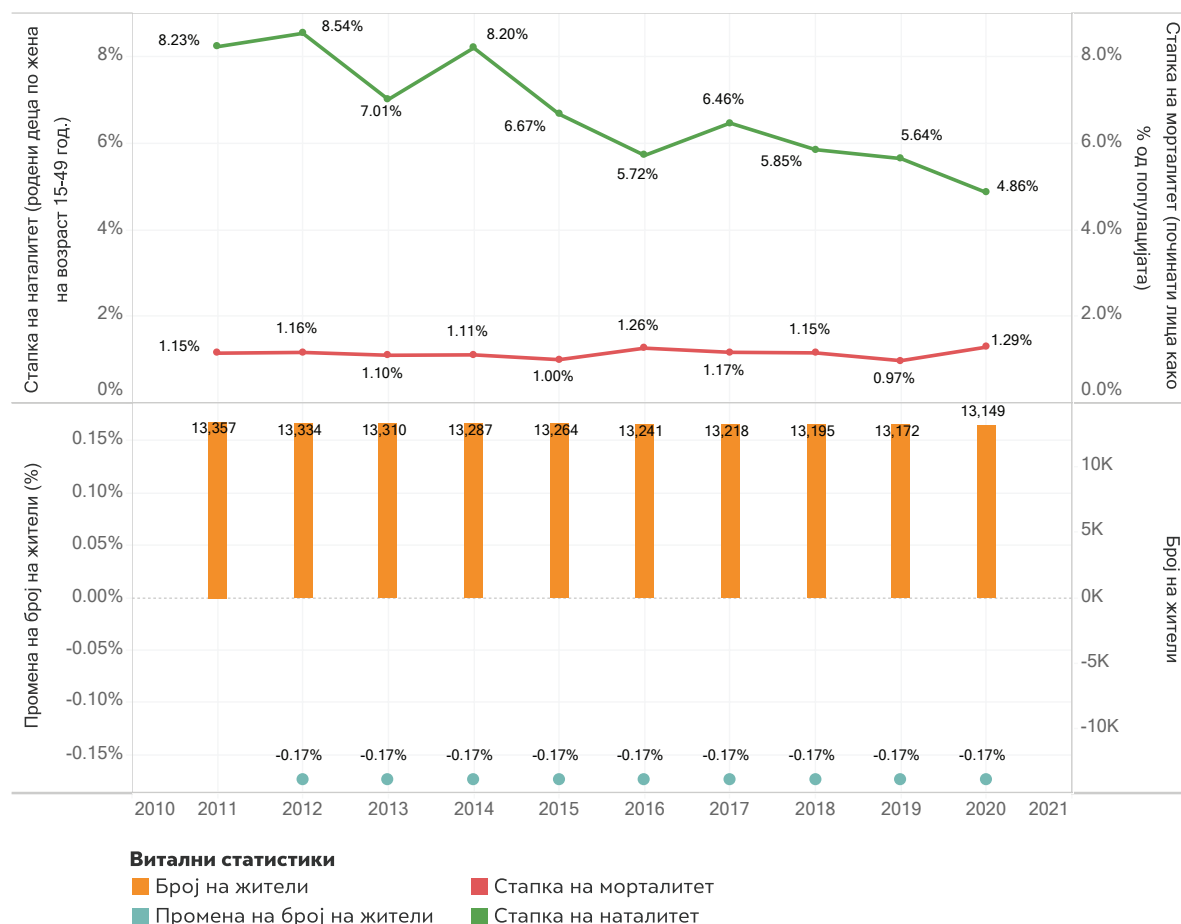
⁵ Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Долнени има неповолни тенденции во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од 0,17 проценти, што резултира со проценет број на жители од 13.149 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 дополнително ја влоши состојбата и предизвика умерен пораст во грубата стапка на морталитет на 1,29 процента во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет паѓа во последните четири години за во 2020 година да го достигне својот минимум од 4,86 проценти.⁶ Влошените демографски тенденции би се одразиле негативно врз економскиот развој на Пелагонискиот регион и би го отежнале остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

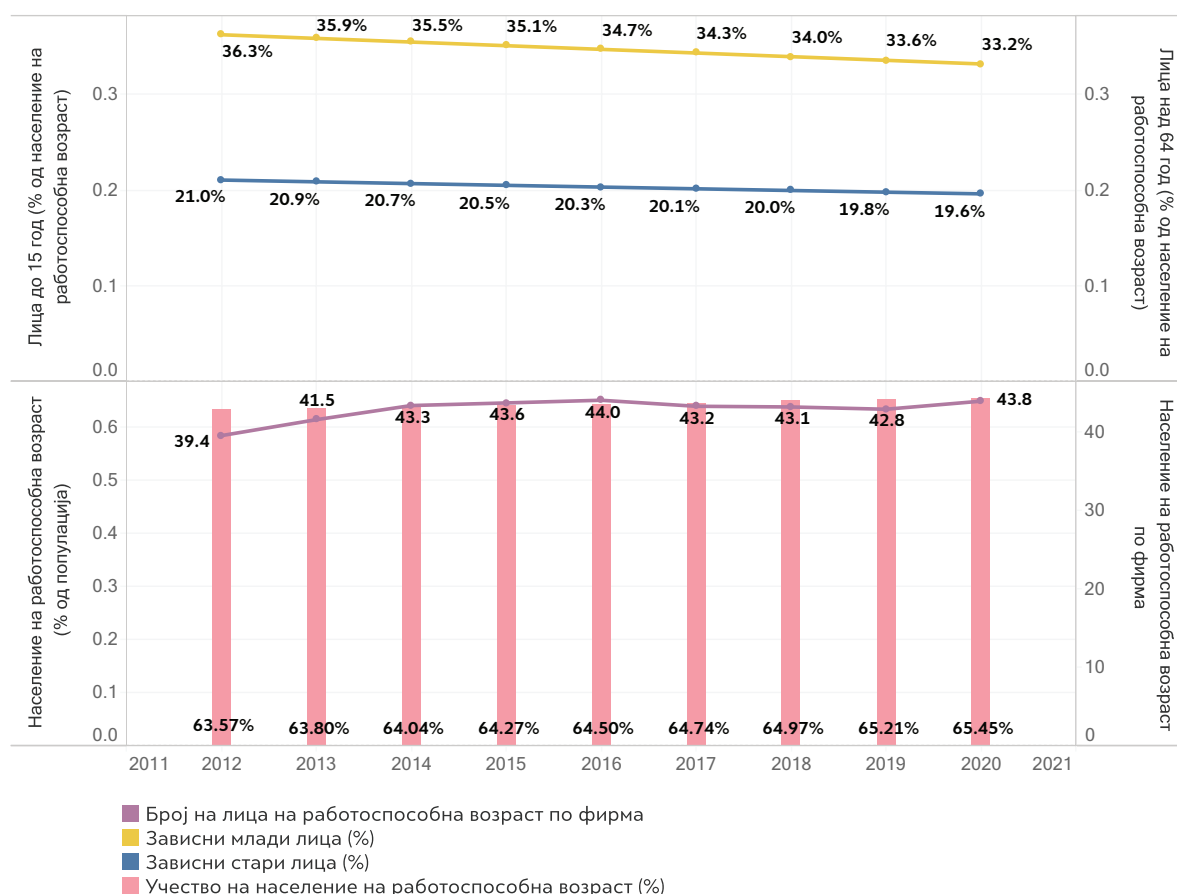

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано расте од 63,6 проценти во 2012 година до 65,5 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ Во изминатата декада, порастот на бројот на население на работоспособна возраст го надминува порастот на бројот на фирми предизвикувајќи пораст во индикаторот од 39 лица на работоспособна возраст по фирма на 44 лица по фирма во општината. Од друга страна, опаѓа бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст и достигнува однос приближно две стари лица на 10 лица на работоспособна возраст. Односот на зависност во поглед на младите лица континуирано опаѓа од приближно четири деца (помлади од 15 години) на 11 лица на работоспособна возраст на четири деца на 12 лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

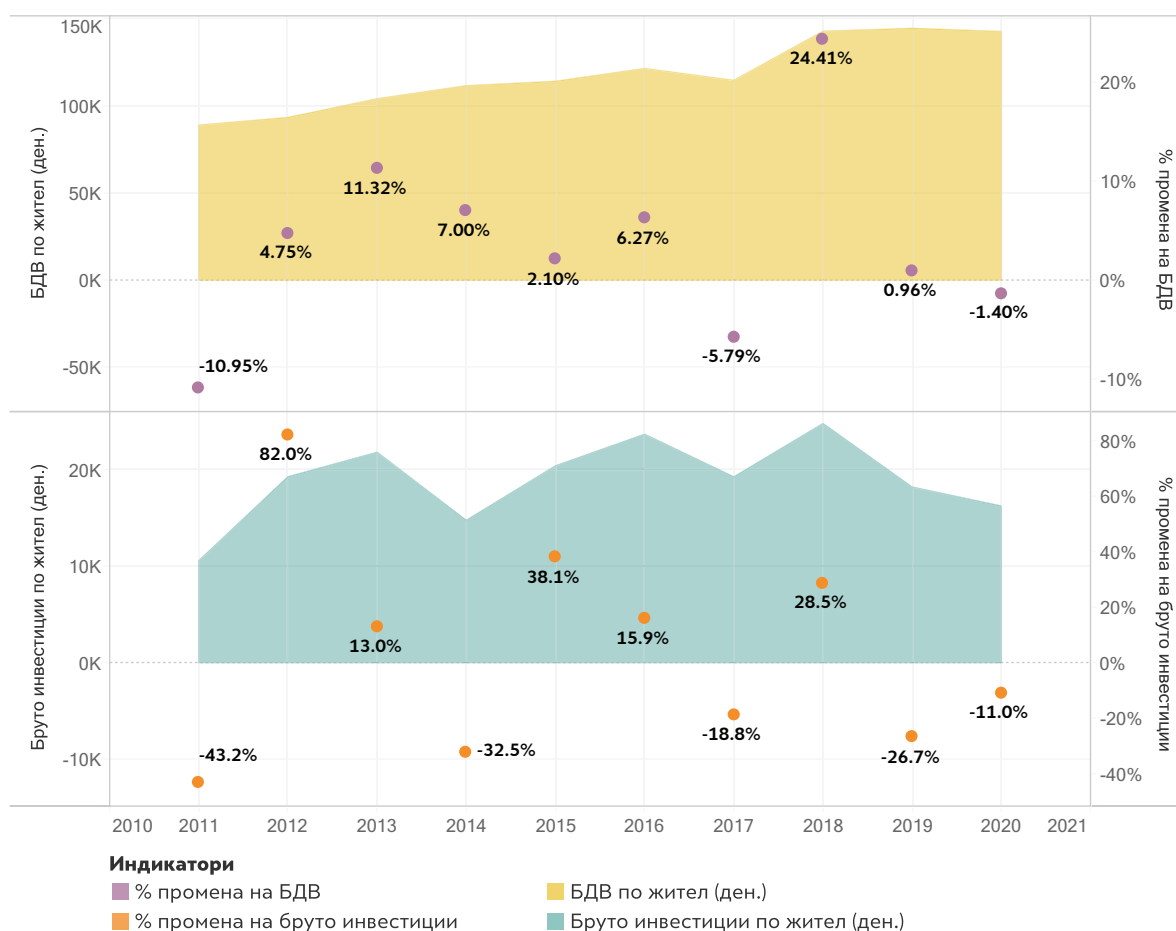
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Долнени забележува позитивна стапка на пораст со повремени падови и периоди на стагнација во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ континуирано расте за периодот 2012-2016 година, достигнувајќи 121,4 илјади денари во 2016 година. До 2018 година, БДВ значително расте и индикаторот достигнува ниво од 143 илјади денари и се одржува на тоа ниво до 2020 година. Од друга страна, бруто-инвестициите по жител бележат значајни осцилации. Бруто-инвестициите достигнуваат највисока вредност во 2018 година од 24,7 илјади по жител, по што доаѓа до континуиран пад во наредните две години, за во 2020 година да достигне 16,2 илјади.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

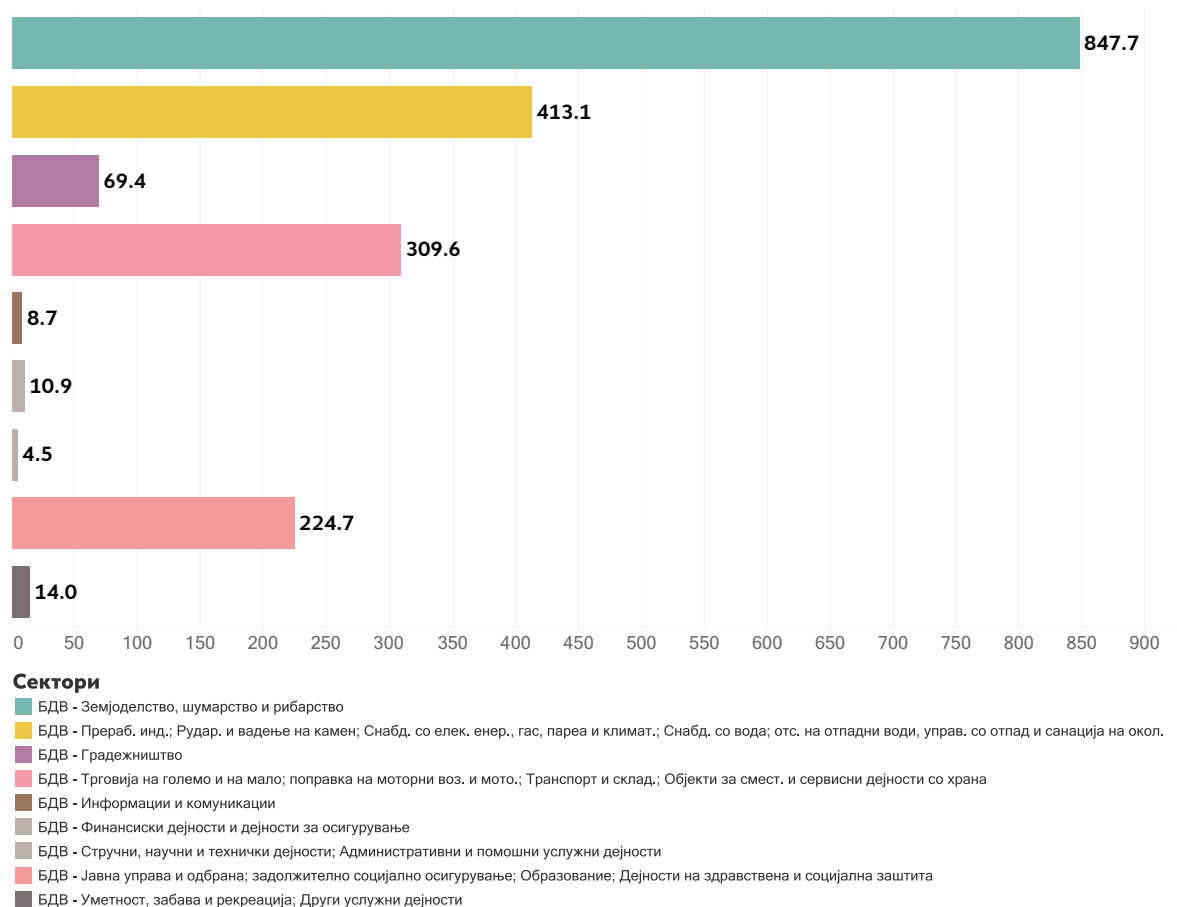

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Долнени доминира секторот земјоделство, шумарство и рибарство. Втор позначаен сектор е преработувачката индустрија, надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода, кој заедно со доминантниот сектор придонесуваат 66,3 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што доминантните сектори заедно со услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување бележат растечки тенденции во последната декада. Од друга страна, се забележува намалување на значењето на градежништвото.

Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

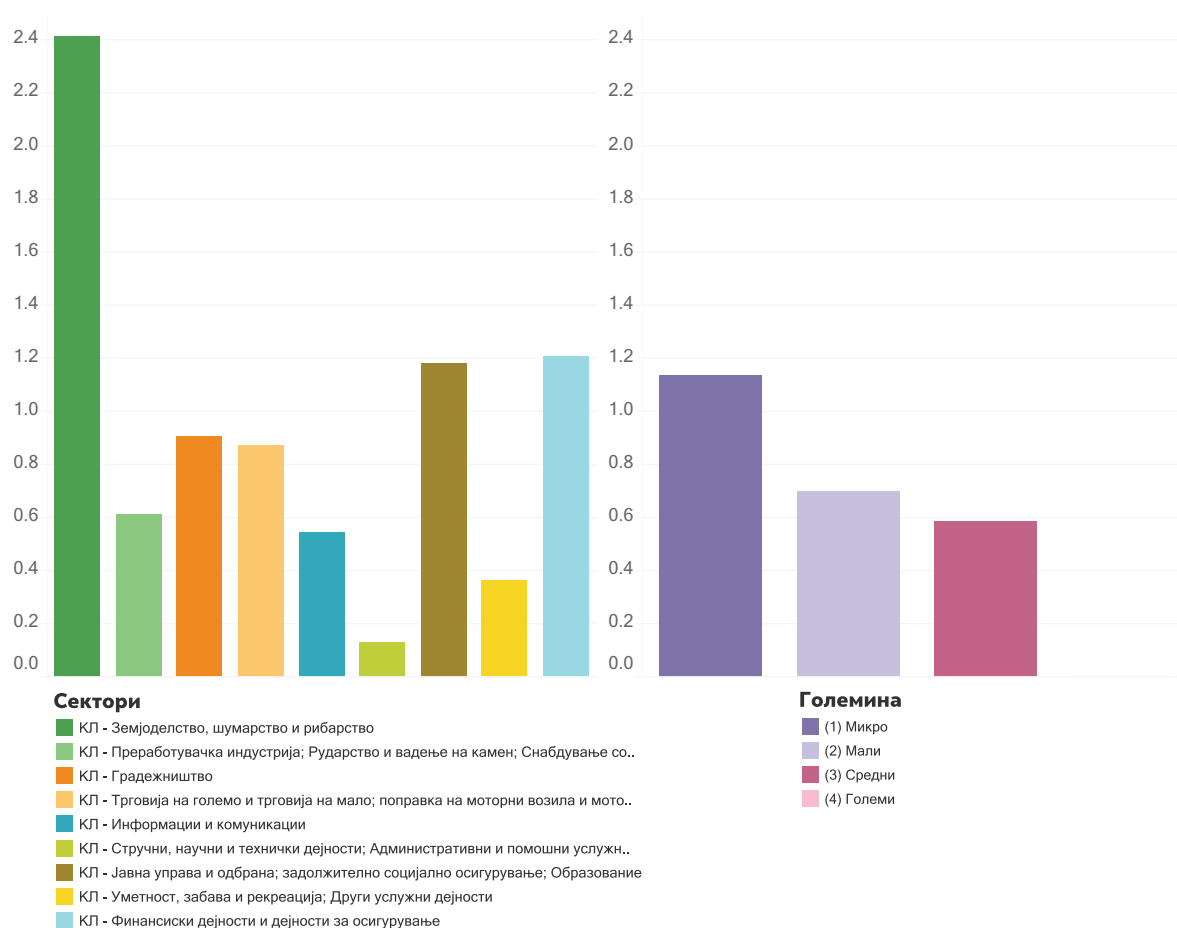

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Долнени во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација

по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е високиот коефициент на локализација за доминантниот сектор, земјоделството, шумарството и рибарството, понатаму, услужните дејности поврзани со финансии и осигурување и јавниот сектор, додека за другите сектори коефициентот останува понизок од еден. Посебно, во другите услужни дејности каде што општина Долнени игра маргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Долнени има низок степен на локализација на мали и средни фирми во однос на регионот, додека повисок степен на локализација на микрофирми, што е типично за селата, каде што доминираат земјоделските микрофирми.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

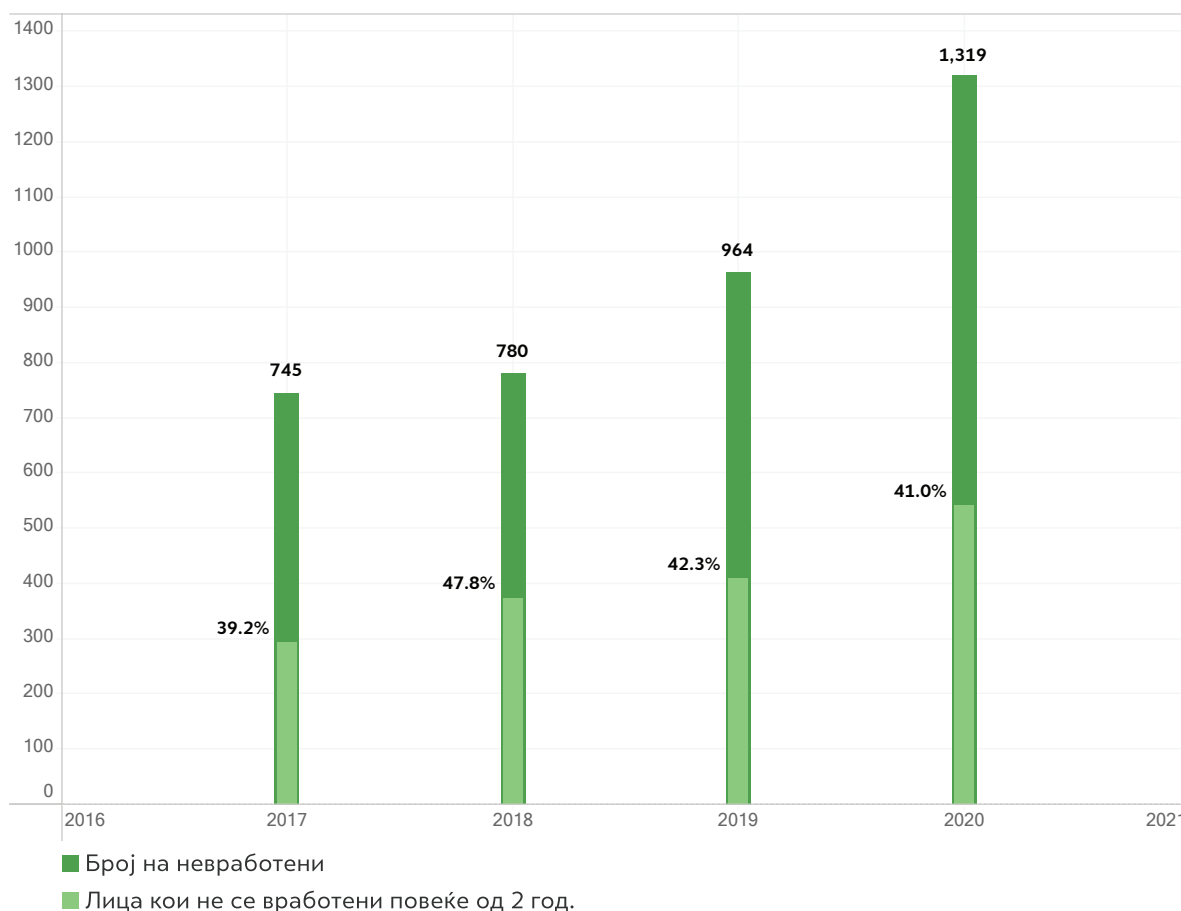
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Пелагонискиот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност повисока од просекот на ниво на Северна Македонија и разликата се зголемува во периодот 2011-2015 година. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Пелагонискиот регион во 2019 година е поголема од просекот за 8,7 процентни поени и изнесува 56 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 4,2 процентни поени и изнесува 13,1 проценти. Во однос на тенденциите во општина Долнени, невработеноста континуирано расте во последните четири години (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата значително порасна од 745 во 2017 година на 964 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 1.319 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени е значајно и се движи во распон од 17 до 20 проценти. Од друга страна, процентот на лица што тешко можат да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) останува значаен, посебно достигнува повеќе од 40 проценти по 2017 година, што укажува на тесен пазар на труд во локални рамки.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенција за вработување

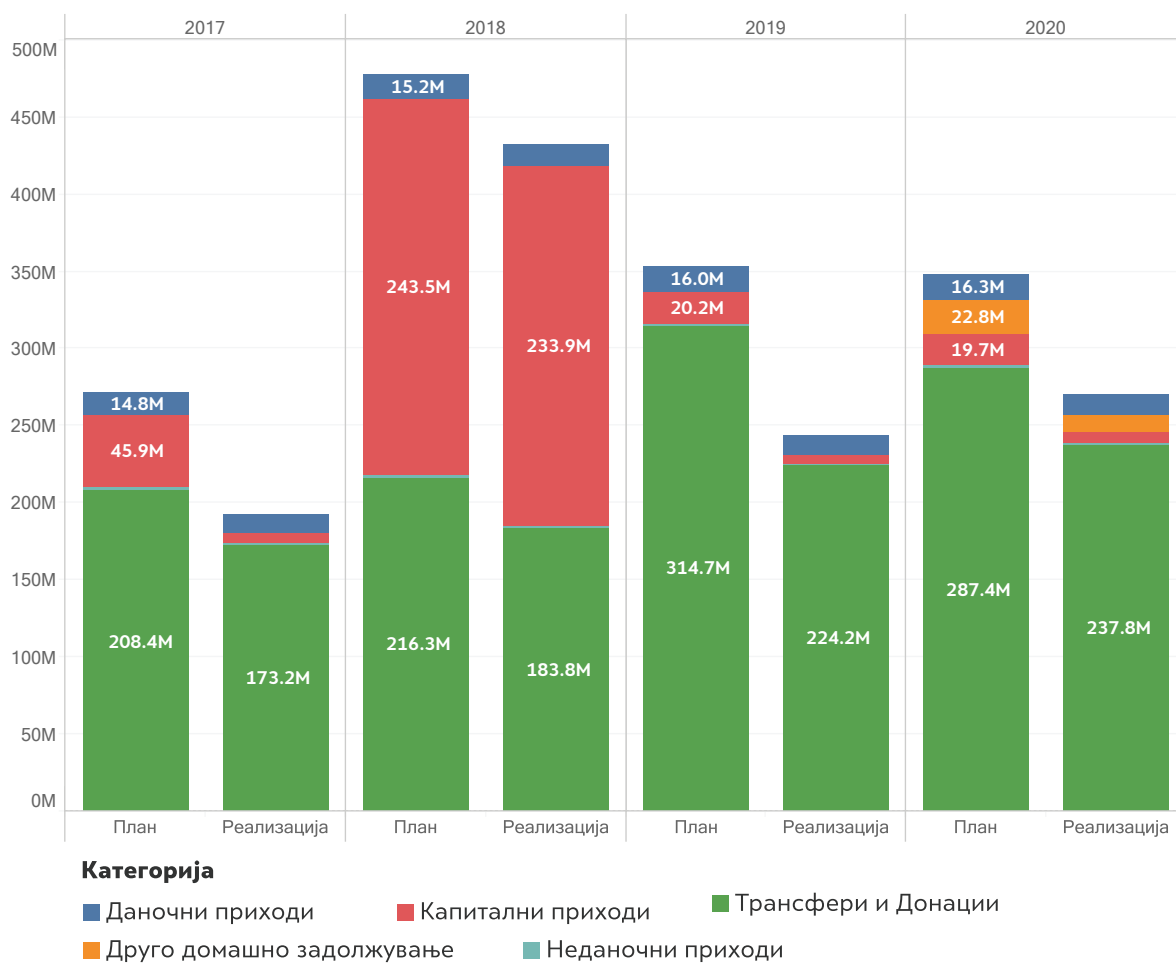
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Долнени покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2016-2020 година, со исклучок на 2017 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршните сметки во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Долнени се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат трансферите и донациите. 92,1 процента од вкупните приходи на Општината се по основа на донации и трансфери. Во 2019 година достигнаа 224,2 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Трансферите од централна власт континуирано се зголемуваат и ја прават Општина Долнени една од најзависните општини во Северна Македонија. Следуваат даночните приходи, со учество од 5,3 проценти во вкупните приходи и во износ од 12,9 милиони денари и капиталните приходи (2,3 проценти) во износ од 5,6 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, даночните и неданочните приходи покажуваат стабилна динамика, додека кај капиталните приходи исклучок е 2018 година, кога истите енемно растат на 233,9 милиони денари поради надоместот за детални геолошки истражувања и повторно се враќаат во рамките на вообичаените нивоа од шест до седум милиони денари. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, очигледно е преоптимистичкото планирање во последните две години и значајното потфрлање на планираните приходи. Значајна пониска реализација се забележува во три категории, трансферите и донациите, капиталните и неданочните приходи. Тоа може да е резултат на преголеми очекувања од централната власт, несоодветно планирање на неданочните приходи, или поголема волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

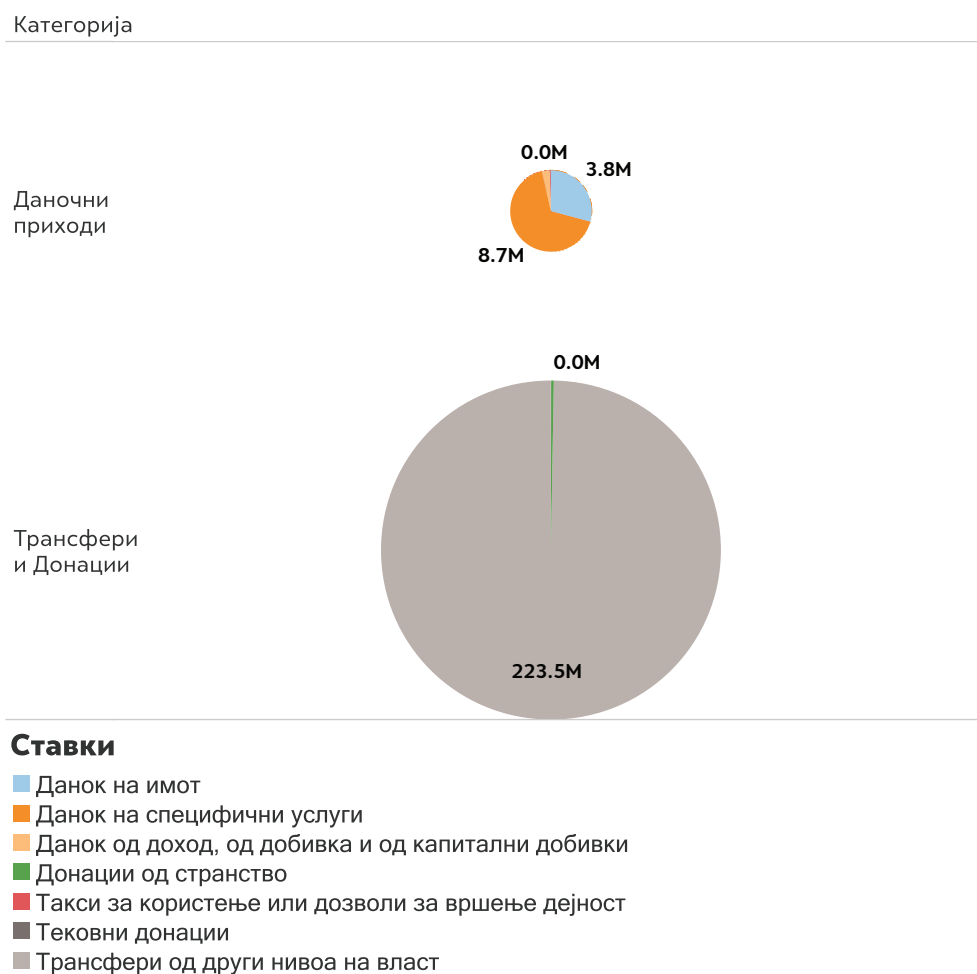

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи ги предвид двете доминантни категории приходи. Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), најголемиот дел (99,7 проценти) доаѓа како трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, две третини (67,4 проценти) доаѓаат од данокот на специфични услуги, а приближно една третина од данокот на имот. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и за донации.

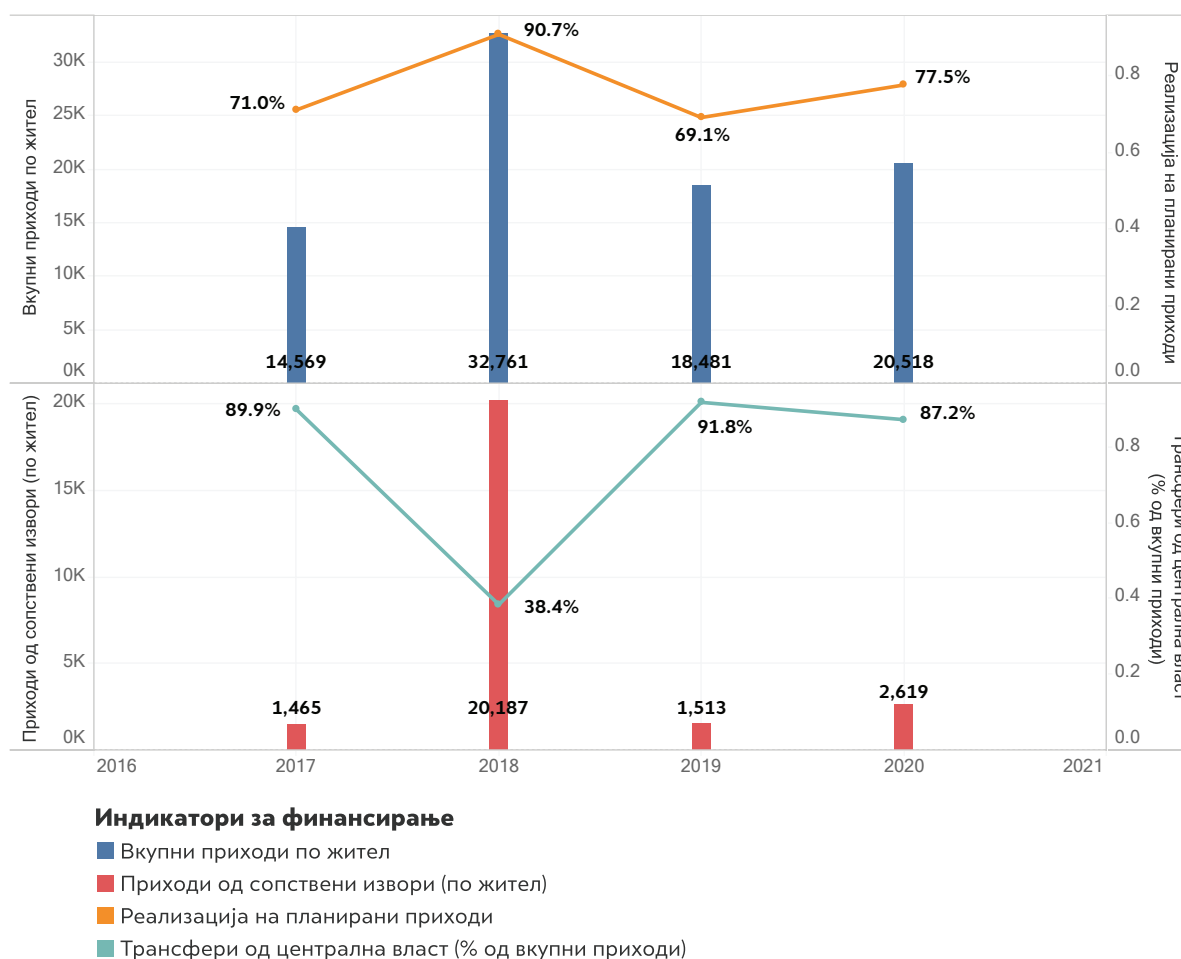
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Ойшџинаџа

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значајно зависи како Општината акумулира финансии од сопствени извори. Со исклучок на 2018 година, кога има енормен пораст на капиталните приходи, во другите години приходите од сопствени извори остануваат незначајни, придружени со стабилно ниво на реализација на приходите околу 70 проценти. Во 2019 година приходите од сопствени извори по жител изнесуваат само 1.513 денари, што резултира со постигнување максимум на зависноста од централната власт на 91,8 процент. Нестабилната динамика на приходите од сопствени извори ја става под прашалник одржливоста на финансирањето, посебно за малите општини како Долнени.

Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на Општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и од завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека во 2018 година данокот на имот по жител достигнува максимум од 321 денар и почнува да опаѓа во наредните две години достигнувајќи 285 денари по жител во текот на пандемијата. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ е стабилни и се движи 0,02 процента, со исклучок на пандемијата, кога има пад на БДВ. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значајна нестабилност. Иако пораснале значително во однос на бројот на фирми во 2018 година, склони се на повремени падови, вклучувајќи го умерениот 5,4 проценти во 2019 година.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

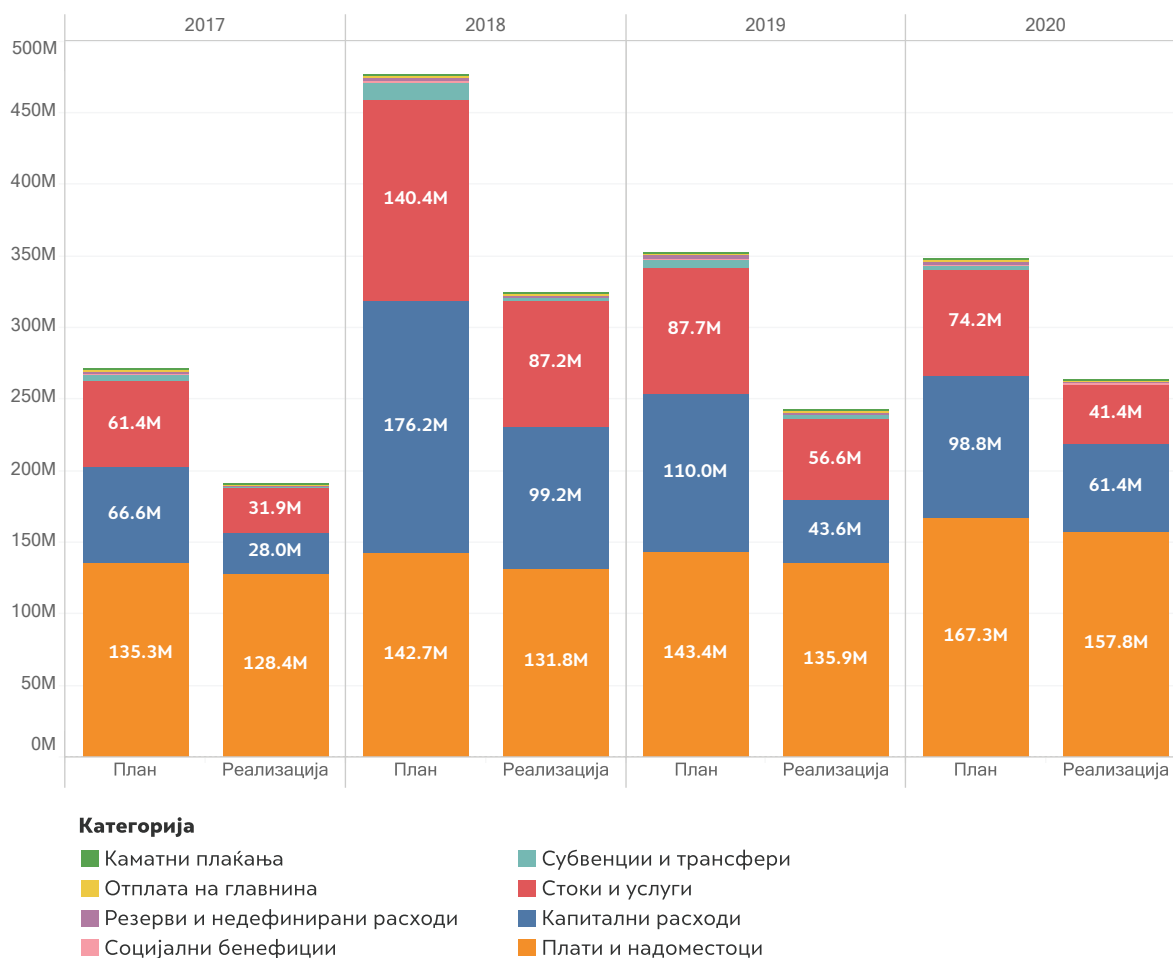

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и завршната сметка на Општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Долнени алоцира 97 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (56 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година, вклучувајќи ја и пандемиската година, кога има пораст на оваа категорија од значителни 16,1 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 23,3 проценти во вкупните расходи во 2019 година, со исклучок на 2018 и 2020 година, кога опаѓаат побрзо или растат побавно од капиталните расходи во тој период. Капиталните расходи, како трета категорија по големина, растат за повеќе од трипати во 2018 година, но значително опаѓаат по таа година за во текот на пандемијата да се вратат на солидно ниво од 61,4 милион денари. Впечатливо е дека значајниот пораст на капиталните приходи во 2018 година бил распределен дел за капитални инвестиции и дел за стока и услуги. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи, посебно пред пандемијата, кога процентот не може да достигне ни 60 проценти.

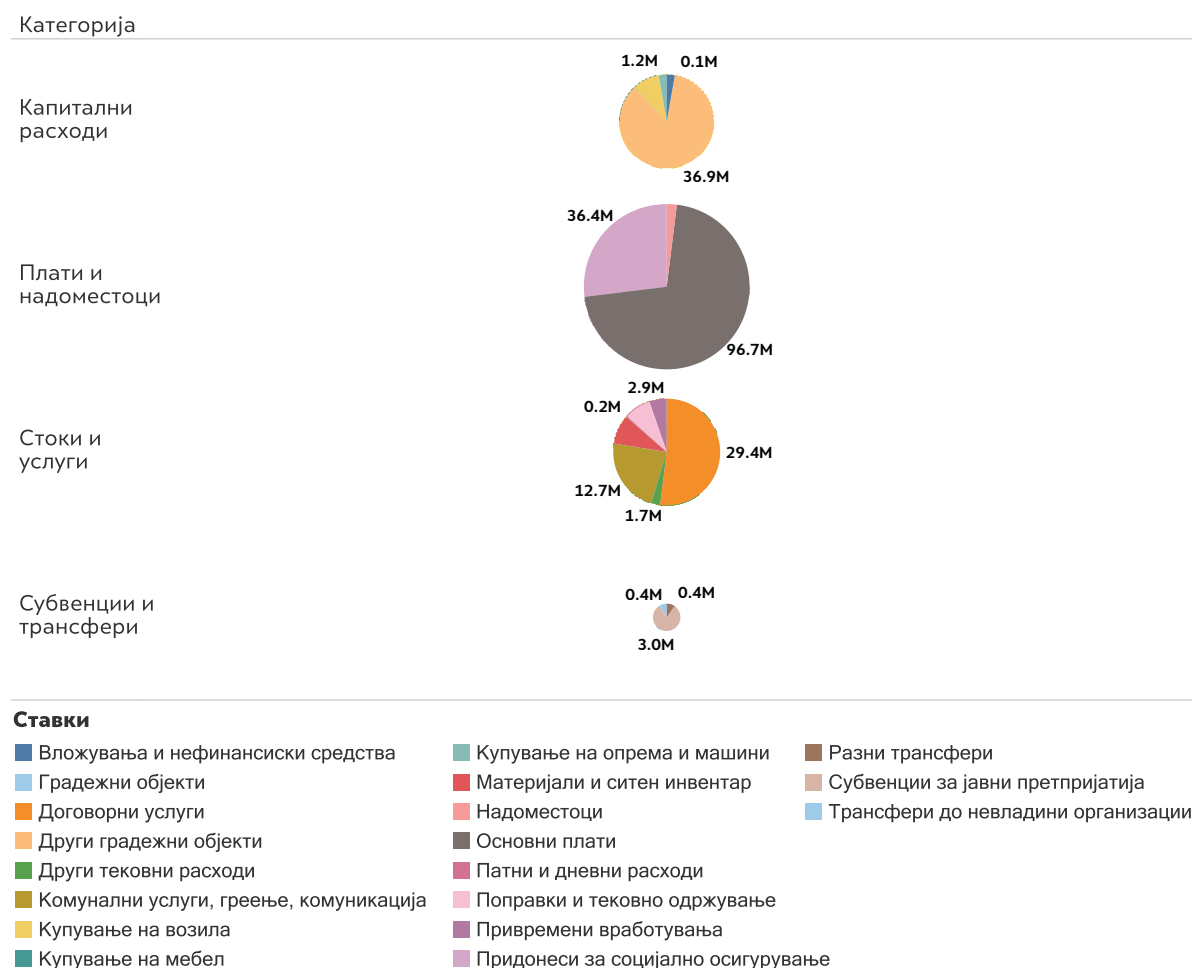
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Долнени

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Повеќе од две третини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 96,7 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и на надомест. Во однос на капиталните инвестиции, повеќе од 84 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, 9,4 проценти на купување возила, додека 2,8 проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 1,2 милион денари). Приближно една половина од категоријата стока и услуги се однесува на договорни услуги, додека приближно една третина на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, 81 процент од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за субвенции за јавни претпријатија. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се други градежни објекти) укажува на потребата на поголема и подетална транспарентност на Општината.

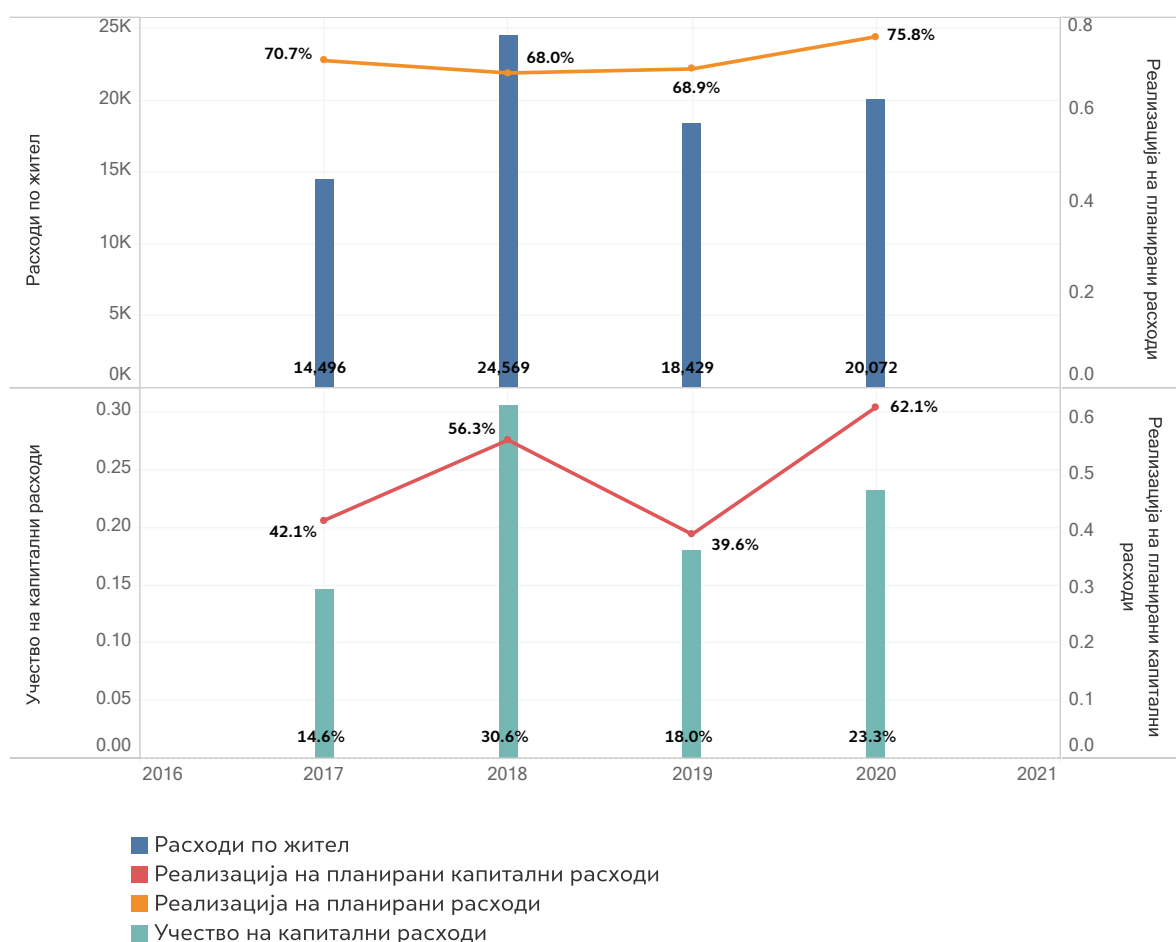
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општинаа

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите по жител. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечко учество во вкупните расходи. Во 2018 година капиталните расходи учествуваат со 30,6 проценти, а нивната реализација значително расте во однос на претходната година. Во истата година расходите по жител достигнуваат максимум од 24,6 илјади денари. Во 2019 година, кога се намалува на минимум реализацијата на капитални расходи и капиталните инвестиции учествуваат со само 18 проценти во вкупните расходи, расходите по жител забележуваат умерен пад, додека реализацијата на вкупните расходи не е погодена, што укажува на тоа дека во услови на намалено финансирање, капиталните расходи се први на удар при рационализацијата.

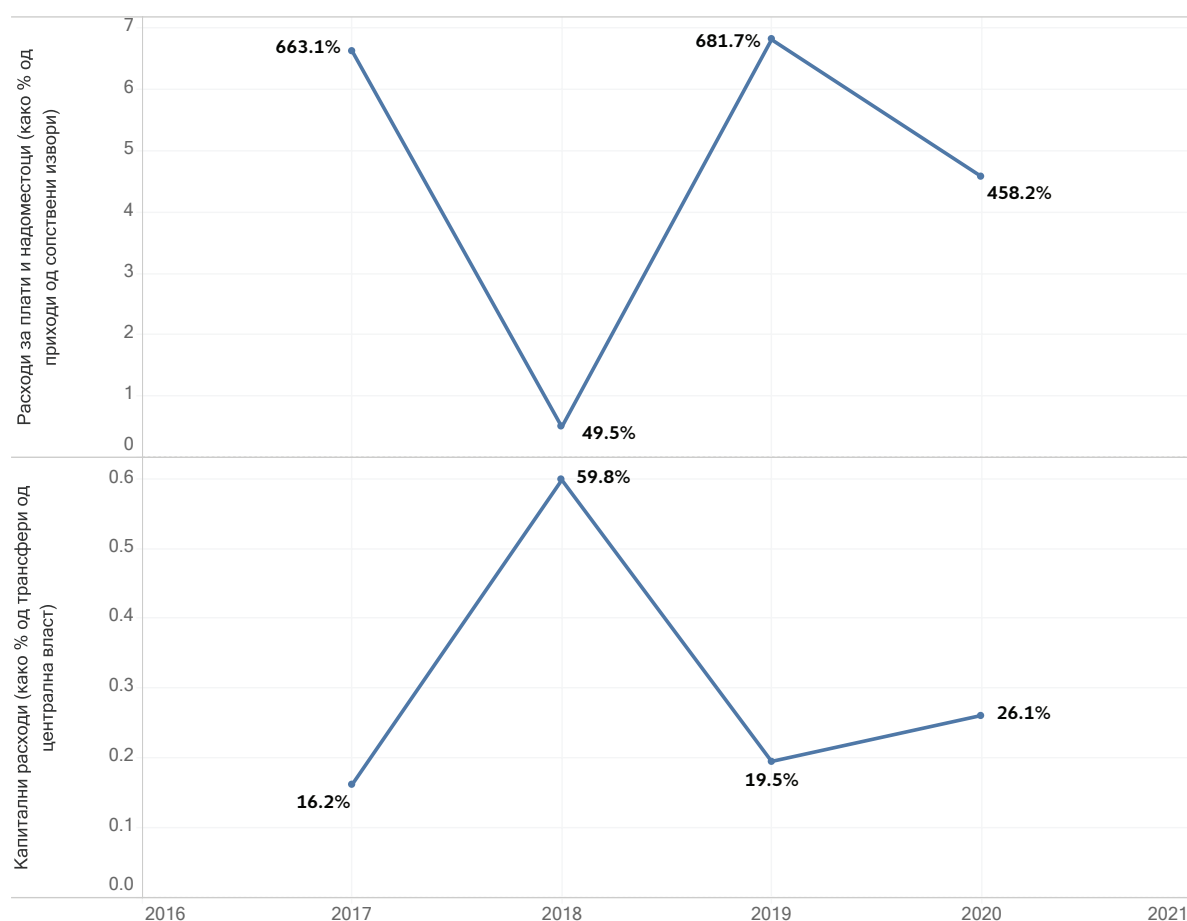
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оцена на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и на надоместот и приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку Општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора покажуваат значителни осцилации. Долнени, со исклучок на 2018 година, до 2019 година нема капацитет да покрие ни една петтина од својата најголема расходна ставка, плати и надомест, од сопствени извори. Сепак, во текот на пандемијата истиот индикатор покажува дека на секој еден денар собран од сопствени извори, Општината издвојува повеќе од четири пати за плати и надомест. Во поглед на вториот индикатор, во 2019 година и во 2020 година, Општина Долнени од секој еден денар добиен од централната власт канализира околу една петтина, односно една четвртина во капитални инвестиции, соодветно.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

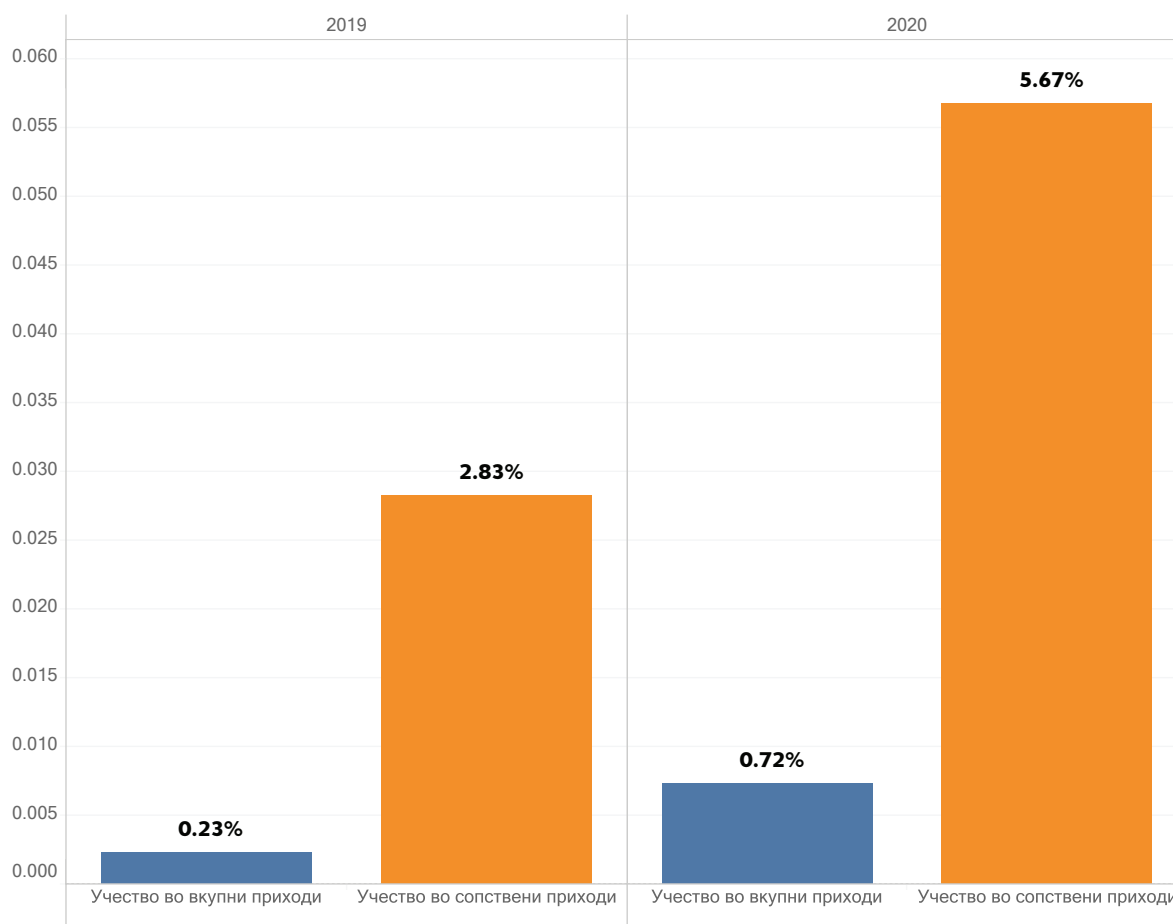

Извор: Завршна сметка на Општина Долнени

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискалните давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, Општина Долнени собира незначителен износ средства преку парафискални давачки. Во 2019 година учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 0,23 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 2,83 процента (графикон 15). Шоковите од пандемијата и намаленото финансирање од сопствени извори го зголемија учеството на парафискалните давачки во сопствените приходи на 5,67 проценти, додека учеството во вкупните приходи порасна на 0,72 проценти.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

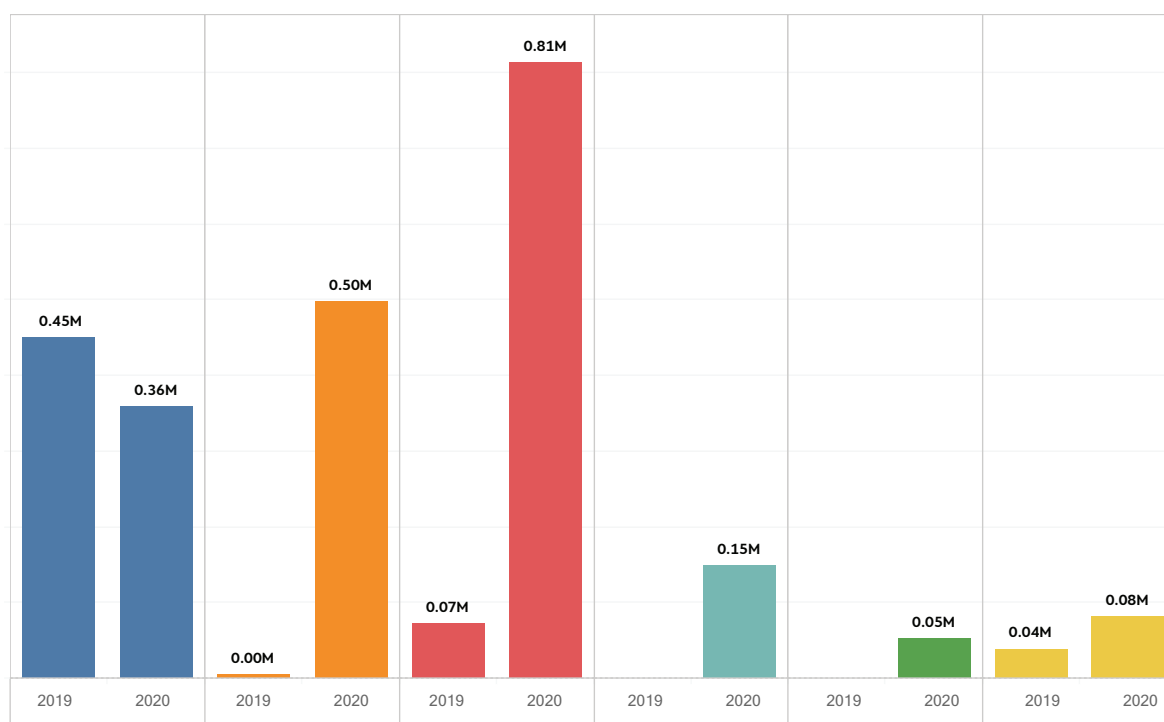

Извор: Завршна сметка на Општина Долнени

¹⁰ Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf?x_tr_sl=mk&x_tr_tl=en&x_tr_hl=en-US&x_tr_pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. Општина Долнени нема стабилна структура на парафискални давачки. Во 2019 година околу 80 проценти од парафискалните давачки доаѓаат од административни такси, додека во 2020 година 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: комунална такса за истакнување фирма, комунална такса за користење улици и административни такси. Приходите од административни такси опаѓаат во текот на пандемијата од 450 на 360 илјади денари, додека другите две ставки растат во текот на пандемијата. Имено, комуналните такси за истакнување фирма пораснаа од 4,5 илјади на 500 илјади денари во текот на пандемијата, додека комуналните такси за користење улици пораснаа од 71 илјада на 813 илјади денари. Исто така, ставката надомест за уредување градежно земјиште се јавува во текот на пандемијата на ниво од 150 илјади денари, иако во 2019 година не беа собрани приходи од истата давачка. Иако парафискалните давачки имаат ограничена улога во финансирањето на Општината, нивното значење доаѓа до израз во текот на кризи и на неповолни економски услови.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019-2020 година

Давачка

- Административни такси кои се плаќаат за списите и дејствијата кај органите на општината
- Комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија
- Комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли, што се п..
- Надомест за уредување на градежно земјиште
- 2% од наплатените премии за осигурување на моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните
- Надомест кој го плаќаат операторите на инсталациите со б-интегрирана еколошка дозвола на општината, односно градот скопје

Извор: Завршна сметка на Општина Долнени

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во Општина Долнени. Колона еден ги наведува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка во 2020 година, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претстаува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	497.600	0,18 %	1,44 %	Најчесто застапена и голем товар	Сопствен	1. Да се намали износот 2. Да се усогласи според прометот на компанијата 3. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	813.584	0,30 %	2,36 %	Умерено голем товар	Сопствен	Да се зголеми наменското користење за улици
Надомест за уредување градежно земјиште	147.854	0,05 %	0,43 %		Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини
Надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината, односно Град Скопје	81.756	0,03 %	0,24 %		Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 2. Дигитализација на поднесокот
Административни такси што се плаќаат за списите и за дејствата кај органите на Општината	358.914	0,13 %	1,04 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот

2 % од наплатените премии за осигурување моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила	53.182	0,02 %	0,15 %	Административен товар	Сопствени	Дигитализација на поднесокот
--	--------	--------	--------	-----------------------	-----------	------------------------------

Извор: Завршна сметка на Општина Долнени за 2020 година; сироведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека, административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и обврските околу локалните давачки.

Во поглед на перцепцијата за товар за специфични давачки, компаниите ги наведуваат фирмарината, комуналната такса за користење на просторот пред деловните простории за вршење дејност, комуналната такса за поставување витрини за изложување стока надвор од деловните простории и административните такси како најчести парафискални давачки. Идентификувано е дека во општината опстојува изразена сива економија, при што нерегистрираните субјекти не ги плаќаат локалните давачки (фирмарина) и во услови на намалена куповна моќ на населението претставуваат нелојална конкуренција за регистрираните субјекти, кои се редовно оптоварени со сите законски обврски (давачки). Компаниите бараат намалување на локалните парафискални давачки, особено во услови на економска криза, утврдување на фирмарината соодветно на големината и на прометот на компаниите, како и спојување одредени административни такси, кои тековно ги плаќаат повеќекратно во една иста постапка. Понатаму, компаниите бараат забрзување и олеснување на административните процеси во општините, поголема противуслуга од општините и наменско трошење на средствата за подобрување на условите за живеење и работа на ниво на општината.

Од аспект на наменското користење на приходите (делумно или целосно), освен кај давачките за: надоместот за уредување градежно земјиште и интегрирана еколошка Б-дозвола; кај другите давачки приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање на програмата за уредување градежно земјиште на Општината

(за изградба на објекти за комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Кај таксата за интегрирана еколошка Б-дозвола, средствата во еден дел се користат за покривање на трошоците за добивање, пренос или измени и контрола на интегрираната еколошка Б-дозвола. Во таа насока, потребно е да се зголемат противуслугите на Општината за наплатените локални давачки. Кај приходите од други локални такси, средствата се користат за обезбедување средства за финансирање, изградба, реконструкција, одржување и за заштита на општинските патишта и улици во општина Долнени.

Постигнување оптимум на парафискалните давачки во Општина Долнени е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата;
- Приспособување на давачките пропорционално на големината и на локацијата на компанијата.

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Долнени забележува позитивна стапка на пораст со повремени падови и периоди на стагнација во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител континуирано расте. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Долнени доминира секторот земјоделство, шумарство и рибарство, а втор позначаен сектор е преработувачката индустрија, надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода. Овие две глобални групи заедно придонесуваат 66,3 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Долнени покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2016-2020 година, со исклучокна 2017 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Долнени се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите 92,1 процента од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Трансферите од централна власт континуирано се зголемуваат и ја прават Општина Долнени една од најзависните општини во Северна Македонија. Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Долнени алоцира 97 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместите заземаат доминантно место (56 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 23,3 проценти во вкупните расходи во 2019 година. Капиталните расходи, како трета категорија по големина, растат за повеќе од трипати во 2018 година, но значително опаѓаат по таа година за во текот на пандемијата да се вратат на солидно ниво од 61,4 милион денари.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање по конкурентна бизнис околина. Општина Долнени собира незначителен износ средства преку парафискални давачки. Во 2019 година учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 0,23 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 2,83 процента. Општина Долнени нема стабилна структура на парафискални давачки. Во 2019 година околу 80 проценти од парафискалните давачки доаѓаат од административни такси, додека во 2020 година 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: комунална такса за истакнување фирма, комунална такса за користење улици и административни такси. Резултатите покажаа дека, административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД;

време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и обврските околу локалните давачки.

Препораките за Општина Долнени, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Планот за буџет и завршните сметки да се објават за подолг временски период;
- Општината да продолжи да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, и да го унапреди форматот, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Долнени потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата; надомест за уредување градежно земјиште; и надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината;
 - Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата;
 - Приспособување на давачките пропорционално на големината и на локацијата на компанијата.

